

सर्वोच्च अदालत, संयुक्त इजलास
माननीय न्यायाधीश श्री दीपककुमार कार्की
माननीय न्यायाधीश श्री मीरा खडका

आदेश

०७०-WO-०१२१

विषय:- उत्प्रेषण

मोरङ जिल्ला, विराटनगर उप.म.न.पा. वडा नं. १ बस्ने, रामबाबु दाहाल-----१ निवेदक
विरुद्ध

पुनरावेदन अदालत, विराटनगर-----१

मोरङ जिल्ला अदालत, विराटनगर-----१ विपक्षी

मोरङ जिल्ला विराटनगर उप.म.न.पा. वडा नं. ३ बस्ने, हिरण्यकुमार श्रेष्ठ-----१

नेपालको अन्तरिम संविधान २०६३ को धारा ३२, १०७(२) बमोजिम यसै अदालतको क्षेत्राधिकार भित्रको भई पेश हुन आएको प्रस्तुत रिट निवेदनको संक्षिप्त तथ्य यसप्रकार रहेको छ:-

मोरङ जिल्ला अदालतमा चलेको २०६९ सालको दे.नं.२७-०६९-००९,८७ को लेनदेन मुद्दामा प्रस्तुत मुद्दाका विपक्षी हिरण्यकुमार श्रेष्ठको तर्फबाट वारेस भई कमलराज खतिवडाले मोरङ जिल्ला अदालतमा मिति २०६९।९।४ मा मलाई प्रतिवादी बनाई फिराद दायर गरेकोमा २०६९।१०।४ गते जिल्ला अदालतमा हाजिर हुने छु भनी तारेख लिएकोमा सो तारेखमा उपस्थित नभई थाप्ने थमाउने म्याद समेत व्यतित भईसकेकाले उक्त लेनदेन मुद्दामा म प्रतिवादीलाई मात्र मिति २०६९।१२।६ गतेको पेसी तारेख तोकिएको थियो ।

विपक्षीले गुज्रेको तारेख थामी पाउँ भनी दिएको निवेदनमा श्रेष्ठेदारको अनुपस्थितिमा तहसिलदारले प्रस्तुत मुद्दामा तारेख थाप्न मिलेन कानून बमोजिम गर्नु भनी मिति २०६९।१२।४ मा आदेश भएकोमा उक्त आदेश बदर गरी पाउँ भनी विपक्षी वादीले अदालत समक्ष दिएको निवेदनमा कारवाही हुँदा तहसिलदारले गुज्रेको तारेख थमाउन नमिल्ने भनी गरेको मिति २०६९।१२।४ को आदेश बदर गरिदिएको छ । अब यो निवेदकलाई प्रस्तुत मुद्दामा

तारेखमा राख्नु भनी मिति २०६९।१२।६ मा आदेश भई मिति २०६९।१२।६ मा पेसी तारेखमा हाजिर हुँदा मिति २०६९।१२।२१ गते वादी प्रतिवादीलाई दिनको १० बजे तारेख तोकिएको र वादीलाई कपाली तमसुक लिई हाजिर हुन र प्रतिवादीलाई अ.वं. ७८ नं. बमोजिम बयान गर्नु भनी तारेख तोक्ने कार्य भयो । उक्त कार्य कानून विपरीत भएकोले सो काम कारवाही र मोरङ जिल्ला अदालतको मिति २०६९।१२।६ को आदेश समेत वेरितको हुँदा अ.वं. १७ नं. बमोजिम वेरितको आदेश बदर गरी पाउँ भनी पुनरावेदन अदालत, विराटनगर समक्ष निवेदन गरेकोमा पुनरावेदन अदालत विराटनगरले मिति २०७०।४।१७ मा उक्त आदेशलाई सदर गरेको कार्यबाट म निवेदकको कानूनी एवं संवैधानिक हकमा प्रतिकूल असर परेको हुँदा निवेदन माग बमोजिम आदेश जारी गरी पाउँ भन्ने समेत व्यहोराको रिट निवेदन मागदावी ।

विपक्षीहरूबाट बाटाको म्याद बाहेक १५ दिन भित्र लिखित जवाफ मगाई यसमा अन्तरिम आदेश समेतको माग गरेको सम्बन्धमा विचार गर्दा विपक्षी वादीले यी निवेदक प्रतिवादी उपर मोरङ जिल्ला अदालतमा लेनदेन मुद्दा दायर गरेकोमा वादीका बारेसले सो मुद्दामा तोकिएको तारेखको दिन अन्य वेग्लै मुद्दाहरूमा मात्र तारेखमा हाजिर रहेकोलाई अदालतमा विचाराधिन सो लेनदेन मुद्दामा उपस्थित रहेको भन्ने मानी सोही आधारमा निवेदकलाई तारेखमा राख्ने गरी मोरङ जिल्ला अदालतले मिति २०६९।१२।६ मा गरेको आदेशलाई सदर गरी पुनरावेदन अदालत विराटनगरबाट मिति २०७०।४।१७ मा भएको आदेश हाल प्रस्तुत रिट निवेदनको टुङ्गो नलागेसम्म कार्यान्वयन नगर्नु नगराउनु यथास्थितिमा राख्नु भनी सर्वोच्च अदालत नियमावली २०४९, को नियम ४१(१) बमोजिम यो अन्तरिम आदेश जारी गरिएको छ । यसको जानकारी विपक्षीहरूलाई दिनु भन्ने समेत व्यहोराको मिति २०७०।४।३० को आदेश ।

कानून बमोजिम भए गरेका कामकारवाहीबाट निवेदकको कानूनी एवं संवैधानिक हकमा असर परेको भन्न नमिल्ने हुँदा यस अदालतको नाममा उत्प्रेषणको आदेश जारी हुने होइन रिट निवेदन खारेज गरी पाउँ भन्ने समेत व्यहोराको मोरङ जिल्ला अदालतको तर्फबाट पर्न आएको लिखित जवाफ ।

सुरु अदालत र पुनरावेदन अदालत समेतबाट तह तह गरी तथ्य र सम्बद्ध अवस्थाको कानूनी आधारमा न्यायिक निरोपण भईसकेको विषयमा आकर्षित हुनै नसक्ने असम्बद्ध कुरा उठाई आफूले लिए खाएको साँवा व्याज कर्जा तिर्न नपरोस भन्ने मुख्य अभिप्रायले रिट निवेदन दिएको हुँदा निवेदकको संवैधानिक हकमा आघात परेको भन्नु आदर्श सामाजिक मुल्य मान्यता प्रतिकूल हुँदा रिट निवेदन खारेजभागी छ । खारेज गरी पाउँ भन्ने समेत व्यहोराको हिरण्यकुमार श्रेष्ठको तर्फबाट पर्न आएको लिखित जवाफ ।

वारेस कमलराज खतिवडाले यसै अदालतको अर्को देवानी फांटमा रहेका वादी गीता दाहाल घिमिरे र प्रतिवादी टेकनाथ घिमिरे समेत भएको लिखत दर्ता बदर दर्ता कायम समेतका मुद्दामा प्रस्तुत मुद्दाको तारेख तोकिएको मिति २०६९।१०।४ मा उपस्थित भै तारेख लिएको देखिएको अवस्थामा सो मितिमा निवेदकका वारेसको त्यस अदालतमा भौतिक उपस्थित देखिन आएकोले निवेदकलाई प्रस्तुत मुद्दामा तारेखमा राख्ने गरी र सकल लिखत दाखिला गराई अ.वं. ७८ नं. को प्रकृया अवलम्बन गर्ने गरी त्यस अदालतबाट मिति २०६९।१२।६ मा भएको आदेश वेरितको नदेखिँदा उक्त आदेशहरूमा कुनै परिवर्तन गरिरहनु परेन, कानून बमोजिम गर्न भनि भएको आदेशले निवेदकको कुनैपनि कानूनी एवं संवैधानिक हकमा असर नपुग्ने हुँदा निवेदकको निवेदन माग बमोजिम आदेश जारी हुनुपर्ने अवस्था नहुँदा प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज गरी पाउँ भन्ने समेत व्यहोराको पुनरावेदन अदालत, विराटनगरको तर्फबाट पर्न आएको लिखित जवाफ ।

नियमबमोजिम दैनिक मुद्दा पेसी सूचीमा चढी निर्णयार्थ आज यस इजलास समक्ष पेश हुन आएको प्रस्तुत रिट निवेदन सहितका मिसिल संलग्न कागजातहरूको अध्ययन गरियो । निवेदकका तर्फबाट उपस्थित हुनु भएका विद्वान अधिवक्ता श्री कमलमणि निरौलाले प्रमाणमा देखाएको मु.नं. २७-०६९-७४२, २७-०६९-००७४४, २७-०६९-००२०० र मु.नं. २७-०६९-००७४३ को मुद्दा समेत यस मुद्दासँग सरोकार नराख्ने अलग्गै फाँटका, अलग्गै पक्ष विपक्ष भएका मुद्दा हुन् र यी मुद्दा समेतहरूमा मिति २०६९।१०।४ गते देखि यता वादी प्रतिवादीले २०६९।१०।१७, २०६९।११।९ र २०६९।११।२३ गते पटक पटक तारेख लिई सकेको अवस्था छ । तर लेनदेन मुद्दामा वादीले २०६९।१०।४ गते देखि यताको ६० दिन तारेख गुजारी तारेखमा मुद्दामा हाजिर नभई थाम्ने थमाउने म्याद समेत गुजारेको छ । यस्तो अवस्थामा गुज्रेको तारेख थाम्न नमिल्ने हुँदा निवेदन माग बमोजिम रिट निवेदेन जारी गरी न्याय इन्साफ गरी पाउँ भन्ने समेत व्यहोराको बहस प्रस्तुत गर्नुभयो ।

विपक्षी हिरण्य कुमार श्रेष्ठको तर्फबाट उपस्थित विद्वान अधिवक्ता श्री निरबहादुर पौडेलले मेरो पक्ष अन्य मुद्दाको सन्दर्भमा मिति २०६९।१०।४ गते अदालतमा उपस्थित रहेको कुरा तारेख पर्चाबाट देखिन्छ । अदालतमा उपस्थित रहेको अवस्थामा तारेख गुज्रन सक्ने नहुँदा सुरु अदालतबाट मिति २०६९।१२।६ मा भएको आदेश र सोलाई सदर गर्ने गरेको पुनरावेदन अदालत, विराटनगरको मिति २०७०।४।१७ को आदेश कानून सम्मत हुँदा प्रस्तुत रिट निवेदन खारेज गरिपाउँ भन्ने समेत व्यहोराको बहस प्रस्तुत गर्नु भयो ।

हिरण्य कुमार श्रेष्ठ वादी रामबाबु दाहाल प्रतिवादी भएको लेनदेन मुद्दामा वादीको वारेस कमलराज खतिवडाले मोरङ जिल्ला अदालतबाट तोकिएको मिति २०६९।१०।४ को तारेख गुजारेको तर सोही दिन अन्य लगाउ नभएको मुद्दामा तारेख लिएको हुँदा गुज्रेको तारेख लेनदेन

मुद्दामा थामि पाउँ भनी अदालत समक्ष दिएको निवेदनमा गुज्रेको तारेख थमाउन मिलेन भनी मिति २०६९।१२।४ मा तहसिलदारले आदेश गरेकोमा सो तहसीलदारको आदेश बेरितको हुँदा बदर गरी पाउँ भनी अदालतसमक्ष दिएको निवेदनमा तहसिलदारको आदेश बदर हुन्छ भनी मिति २०६९।१२।६ मा अदालतबाट आदेश भएको र सो आदेश समेतलाई पुनरावेदन अदालत, विराटनगरबाट मिति २०७०।४।१७ मा सदर गरेको देखिँदा मिति २०६९।१२।६ को जिल्ला अदालतको आदेशलाई सदर गर्ने गरेको पुनरावेदन अदालत विराटनगरको मिति २०७०।४।१७ को आदेश तथा सो सँग सम्बद्ध सम्पूर्ण काम कारवाही समेत उत्प्रेषणको आदेशद्वारा बदर गरी पाउँ भन्ने समेत व्यहोराको निवेदकको मुख्य माग रहेको देखियो । प्रस्तुत रिट निवेदनको सन्दर्भमा मुलत विवादको विषय निम्न अनुसार देखियो:

१. अदालतमा उपस्थित भई एउटा मुद्दामा तारेख लिईसकेपछि लगाउमा नरहेका अन्य मुद्दामा गुज्रेको तारेख जहिलेसुकै पनि थामिन सक्छ सक्दैन ?
२. रिट निवेदन जिकिर बमोजिमको आदेश जारी गर्नु पर्ने हो होइन ?

यसमा पहिलो प्रश्नतर्फ विचार गर्दा विपक्षी हिरण्य कुमार श्रेष्ठले यी रिट निवेदक रामबाबु दाहाल उपर दिएको लेनदेन मुद्दामा मोरङ जिल्ला अदालतले निजको वारिस कमल राज खतिवडालाई मिति २०६९।१०।४ को तारेख तोकी दिएको देखिन्छ । तर निज लेनदेन मुद्दामा दिएको सो तारिखमा उपस्थित भै अर्को तारिख लिएको देखिँदैन । तर सोही अदालतमा उक्त लेनदेन मुद्दासँग असम्बन्धित अरु व्यक्तिहरु वादी प्रतिवादी भएका अर्को फाँटमा रहेको मुद्दा नं. २७-०६९-७४२, २७-०६९-००७४४, २७-०६९-००२०० र मुद्दा नं. २७-०६९-००७४३ का मुद्दाहरुमा भने मिति २०६९।१०।४ को तारिख लिएको र त्यसपछि पनि सो मुद्दाहरुमा ०६९।१०।१७, ०६९।११।९ र ०६९।११।२३ गतेको पटक पटकको तारिख लिई तारिखमा रहेको प्रमाण मिसिलहरुबाट देखिन्छ । लेनदेन मुद्दासँग असम्बन्धित उक्त मुद्दाहरुमा तारिखमा रहेकोले सो आधारमा लेनदेन मुद्दाको मिति ०६९।१०।४ को तारिख थामी पाउँ भनी विपक्षीले मिति ०६९।१२।४ मा मोरङ जिल्ला अदालतका तहसिलदार समक्ष निवेदन दिएको देखिन्छ । निजले उक्त तारिख थमाउन निवेदन दिदा मुलुकी ऐन अ.व. ५९ नं. वा अ.व. ६२ नं. अनुसार गुज्रेको तारिख थामी पाउँ भनी कुनै कानूनी आधार लिन सकेको देखिँदैन । विपक्षीका वारेस कमल राज खतिवडा व्यवसायिक वारेस रहेको भन्ने निजको निवेदन व्यहोरा बाट देखिन्छ । यसरी व्यवसायिक वारेस भएको व्यक्तिलाई आफू तारेखमा रहेको सबै मुद्दाहरुमा अदालतले तोकेको तारिखमा बस्नु पर्छ भन्ने ज्ञान अन्य सर्वसाधारण व्यक्तिलाई भन्दा बढी हुन्छ । मुलुकी ऐन अ.व. ६४ नं. ले "तारेख पाउनेले तोकिएको तारेखका दिन तोकिएको ठाउँमा तोकिएको समय देखि तारेख तोकि लिन नसकुन्जेलसम्म हाजिर

भई रहनु पर्छ । तोकिएको समयमा तारिखमा हाजिर हुनु पर्ने झगडिया हाजिर भएन भने अड्डाले पर्खी रहनु पर्दैन । कानून बमोजिम मुद्दाको कारवाही गर्नु पर्छ । तोकिएको समयमा हाजिर नहुनेको तोकिएको तारिखको दिन तारिखमा लेखिएको काम भएन भन्ने उजुर लाग्न र अड्डा उठ्ने समय नाघी अड्डा उठीसकेपछि आउनेको तारिख थामिन सक्दैन भन्ने व्यवस्था गरेको छ । यस ६४ नं. ले अदालतबाट तारिख तोकी पाएको पक्षले सो तोकिएको तारिखको दिन र समयमा अदालतमा उपस्थित हुनु पर्ने दायित्व तोकेको छ । मुद्दामा तारिखमा रहनु पर्ने पक्ष वा निजको वारेसले अदालतमा उपस्थित नभएमा त्यसबाट श्रृजित परिणाम पनि निजले नै भोग्नु पर्ने हुन्छ । के कस्तो कार्यको लागि अदालतले कहिलेको तारिख तोकेको छ भन्ने कुराको ख्याल राख्नु सम्बन्धित पक्ष वा वारेसको कर्तव्य हुन्छ । तर मुद्दामा तारिखमा रहने वा नरहने वा एउटै अदालतमा पनि एक भन्दा बढी मुद्दाहरूमा तारिखमा रहेकोमा कुन मुद्दामा कुन दिनको तारिखमा रहने र कुन मा नरहने वा तारिख नलिने भन्ने कुरा पक्षको आफ्नो स्वविवेकको कुरा हो । त्यसमा अदालत वा अदालतको कर्मचारीले बाध्य गराउन सक्ने हुँदैन । विपक्षी हिरण्य कुमार श्रेष्ठको वारेस कमलराज खतिवडाले लेनदेन मुद्दामा आफूले तोकी पाएको मिति ०६९।१०।४ को तारिखमा उपस्थित नभै तारिख गुजारेको देखिन्छ भने निज वारिस रहेको अरु फाँटमा रहेका अरुनै पक्ष विपक्ष भएको अन्य मुद्दाहरूमा सो मिति २०६९।१०।४ को तारिखमा उपस्थित भै तारिख लिई त्यसपछि पनि पटक पटक तारिखमा रहेको देखिएबाट निजले लेनदेन मुद्दाको मिति ०६९।१०।४ को तारिखमा उपस्थित नभई स्वईच्छाले नै तारिख गुजारी बसेको देखियो । यसरी आफ्नो स्वईच्छाले तारिख गुजारी बसी कानूनले थाम्न पाउने म्याद वेतित भैसके पछि सो लेनदेन मुद्दासँग लगाउ नै नरहेको अन्य असम्बन्धित मुद्दामा मिति २०६९।१०।४ को तारिख लिएबाट सो दिन आफू अदालतमा उपस्थित नै रहेकोले लेनदेन मुद्दाको तारिख थामी पाउँ भनी निवेदन दिएको कारणबाट निजको तारिख थाम्न सकिदैन । यसै अदालतबाट पुनरावेदक प्रतिवादी प्रमोद कुमार चौधरी विरुद्ध विपक्षी वादी विनोद कुमार चौधरी भएको लिखत बदर, दर्ता बदर दर्ता मुद्दामा " अदालतमा उपस्थित भै एउटा मुद्दामा तारिख लिई लगाउ नभएका अरु मुद्दामा तारिख लिन छुट भएकोमा पक्षको बनाईको आधारमा लगाउमा नरहेका मुद्दामा गुज्रेको तारिख जहिलेसुकै पनि थामिन सक्छ भन्ने अर्थ गर्नु कानूनको उद्देश्य अनुरूप नहुने र अदालतका कर्मचारीले तारिख नदिएको वा अदालत व्यवस्थापनको कमजोरीका कारण पक्षको तारिख गुज्रन गएको अवस्था नभै मुद्दामा तारिख तोकिएको दिन र समयमा फाँटमा पक्ष वा वारिस नगई भुलबाट तारिख गुज्रन गएछ भनी लामो समय पश्चात तोकिएको तारिखका दिन अन्य असम्बन्धित मुद्दामा उपस्थित भएको प्रमाण प्रस्तुत गरेको आधारमा तारिख थाम्ने कार्य मुद्दामा तारिखको अवधारणा विपरित हुने" भन्ने सिद्धान्त प्रतिपादन भएको छ । (ने.का.प. २०६५ अंक ५ नि.नं. ११२९, पूर्ण इजलास ।

तसर्थ विपक्षी हिरण्य कुमार श्रेष्ठको वारिस कमलराज खतिवडालाई मोरङ्ग जिल्ला अदालतको मुद्दाको काम कारवाहीका लागि मिति २०६९।१०।४ गते तोकेको तारिखमा मुद्दाका पक्ष वा वारिस कोही पनि उपस्थित हुन नगई तारेख गुजारी बसेको अवस्थामा हिरण्य कुमार श्रेष्ठको वारेस अन्य व्यक्ति वादी प्रतिवादी भै चलेको मुद्दामा उपस्थित रहेको भन्ने कारणले वादी हिरण्य कुमार श्रेष्ठ प्रतिवादी राम बाबु दाहाल भएको लेनदेन मुद्दामा तोकिएको तारिखमा उपस्थित रहेको भन्ने अर्थ गरी गुज्रेको तारेख थामी दिने भन्ने समेत व्यहोराको मोरङ्ग जिल्ला अदालतको मिति २०६९।१२।६ को आदेश र सो आदेशलाई सदर गरेको पुनरावेदन अदालत विराटनगरको मिति २०७०।४।१७ को आदेश मुद्दामा तारिखको अवधारणा र मुलुकी ऐन अदालती बन्दोबस्तको ५९ नं. तथा यसै अदालतबाट प्रतिपादित सिद्धान्त समेतको विपरित रहेकोले उक्त आदेशहरू उत्प्रेषणको आदेशद्वारा बदर गरी दिएको छ । यस आदेशको जानकारी महान्यायाधिवक्ताको कार्यालय मार्फत विपक्षी मोरङ्ग जिल्ला अदालतलाई दिनु । प्रस्तुत मुद्दाको दायरीको लगत कट्टा गरी मिसिल नियमानुसार अभिलेख शाखामा बुझाई दिनु ।

उक्त रायमा म सहमत छु ।

न्यायाधीश

न्यायाधीश

इजलास अधिकृत:- विद्याराज पौडेल

कम्प्युटर अपरेटर:- यामप्रसाद रेग्मी

इति संवत् २०७३ साल आश्विन ३० गते रोज १ शुभम्-----